

MARIA MÄKELÄ & HANNA NIKKANEN

”Kela pilasi elämäni”

Kohti parempia journalistisia tarinoita

Kertomusmuoto jyllää nykyjournalismissa – mutta onko se vaarallista? ”Hitaaseen journalismiin” erikoistuneen verkkomedia *Long Playn* päätoimittaja Hanna Nikkanen ja ”aikalaiskriittistä kertomuksentutkimusta” harjoittavaa Kertomuksen vaarat-hanketta (Koneen säätiö) johtava Tampereen yliopiston kirjallisuudentutkija Maria Mäkelä keskustelevat tiedotusvälineiden tarinallistumisbuumin taustasta, laajuudesta ja seurauksista.

Maria Mäkelä: Turun puukotusten jälkeisellä viikolla elokuussa 2017 yksi Ylen luetuimmista ja jaetuimmista verkkojutuista kertoi iskua todista-
neesta turkulaiseläkeläisestä Klaus Ristolasta. Kärjeksi oli nostettu Ristolaa moraalinen järkytys – eikä edes itse puukotuksista: ”Klaus Ristola seiso kahden metrin päässä veitsimiehestä ja tämän uhrista – ’Kuvottavinta oli, että nuori nainen otti selfien ruumiin kanssa’”.¹ Ylen toimittaja Heidi Laaksonen lähetti Kertomuksen vaaroille jutusta ilmiannon, jossa kertoi muistavansa Ristolaa ahkerana ja epäluotettavana uutisvinkkaajana Turun toimituksen ajoiltaan. Nyt Ristola oli päässyt kertomaan raffaavaa tarinaa ruumisselfiestä.

Mitä tapahtuu?

Hanna Nikkanen: Uutinen antoi monta syytä epäluuloon. Ensinnäkin nuori nainen toimimassa typerästi on kaupunkitarinan perinteinen premissi. Toiseksi kriisitilanteissa tyypillisesti syntyy paljon huhuja – tarinoilla nokitellaan, kun sivulliset haluavat seipittää itsensä kuohuttavaan tarinaan. Kolmanneksi koko uutinen näytti perustuvan vain yhden ihmisen toimittajalle kertomaan kokemukseen.

Kaupunkitarinoille on tyypillistä, että juttu leviää, jos se vahvistaa jotain uskomusta, joka yleisöllä jo on: esimerkiksi sitä, että nuorison kännykkäkulttuuri on sydämetöntä ja nuoret naiset ovat karseita pissiksiä, joista voi uskoa lähes mitä vain.

MM: Tyypillinen nykyuutinen: jonkun kadunmiehen kokemus. Uutista jaetaan, tapaus koetaan siis *edustuselisenä*. Riittävän suosion saatuaan mahdollisesti tyhjästä temmattu kokemus onkin jo kohta *normatiivinen*. Ylen juttu poiki tietenkin lisäjuttuja, ja *Uusimaa* kaivoi jopa kriisipsykologin kommentoimaan selfien ottajan sielunmaisemaa².

HN: Minulle on palannut viattomuuden aikana mieleen harras mediaeettinen keskustelu, jota Suomessa käytiin kymmenen vuotta sitten koulusurmien uutisoinnista. Aivan salonkikelpoisia tiedotusvälineitä edustavat toimittajat olivat käyttäytyneet Jokelassa hölmösti. Silloin kriisipsykologien tehtävänä oli kertoa muun

muussa siitä, miten huhut, valheet ja väärät muistot ovat ominaisia kriisitilanteille, ja miten šokissa oleva ihminen voi käyttäytyä hyvinkin tunteettoman oloisesti. Juttu Turun ruumisselfiestä voi olla seipite tai sitten totta – mutta jos se on totta, se lienee kuvaus ihmisestä, joka on pois tolaltaan ja hyvin haavoittuva. Keskeinen ajatus Jokelan jälkeisessä keskustelussa oli, että kriisin keskellä toimittajan pitää hillitä itseään ja suhtautua erityisen pidättyväisesti silminnäkijäläusuntoihin, vaikka paine tuottaa yleisön tunnenälkää tyydyttävää uutisvirtaa olisi suuri.

Poliisi törmää samoihin ilmiöihin aina, kun tapahtuu suurta yleisöä järkyttävä väkivallanteko. Heidän intresseissään on karsia tekaistut jutut mahdollisimman nopeasti, koska niiden perässä poukkoilu vaikeuttaisi tutkintaa. Median pitäisi toimia samoin, mutta viraalilogiikka synnyttää vastakkaisen intressin: toimittajan ei tavallaan kannata olla lähdekriittinen Ristolaa raffaavaa tarinaa kohtaan, koska se luultavasti saa paljon klikkauksia, reaktioita ja jakoja. Kuten sitten saikin.

MM: Jos Ylekin keskittyy ensisijaisesti klikkauksien ja jakojen seuraamiseen, suojeleeko meitä lukijoita enää mikään näiden ”kokemuksellisten totuuksien” vyöryltä? Yle ei voi vedota samaan kuin *Helsingin Sanomat*: että vetävillä sankari- ja marttyyritarinoilla *rahoitetaan* tietopohjaista laatujournalismia. Journalismista tulee osa somen uusmoralistista jeesustelukoneistoa, jossa moraalinen opetus ja jakajien samanmielisyydet korvaavat totuudellisuuden vaatimuksen.

HN: Tämä huomiokoneisto on olemassa myös ilman journalismia. Mainostajat hyödyntävät viraalitarinoita, poliisi ja poliitikot käyttävät niitä, niillä pyöritetään valituskampanjoita ja kalastellaan sometykkäyksiä. Viraa-lisuosiossa paistattelevat ei-journalistiset toimijat käyvät välillä lähellä journalismin omaa tonttia siinä mielessä, että ne kilpailevat samojen yleisöjen ajasta ja lojaaliudesta. Toimittajat ovat ajoittain kateellisia siitä, että joku muu saa mehustella tarinoillaan vapaasti, mutta meitä sitovat kuivat ja ankarat säännöt.

Tietenkin tiedotusvälineiden taloudellinen poikkeustila on jatkunut jo pitkään. Perustoimittaja on tietoinen siitä, että yleisön huomion voittaminen on

selviytymiskysymys. Onko reaaliaikaisen kävijäanalytiikkamonitorin alla istuvalla toimittajalla varaa eettisiin rajanvetoihin, jos aivan eettisen rajan toisella puolen olisi tarjolla moninkertainen yleisö? Yleisön huomio, jaot ja reaktiot ovat sellainen teollisuusvahvuinen magneetti, ettei Ylenkään journalismi ole täysin suojassa sen veto-voimalta.

MM: Mutta pitäisi lukea heikkoja signaaleja! Eikö kertomuskriittisyys ole nouseva trendi? ”Totuudenjälkeinen” aikahan on paljolti myös tarinallisuuden tulosta: tavallinen googlaaja on niin ylenpalttisen tieto- ja argumenttimäärän armoilla, että ihmisenkokoinen kokemustarina on kuin turvallinen kotoiluviltti, johon voi kääriytyä. Eihän tämä hyggeily voi loputtomasti jatkua! Joskus ne viltit riisutaan!

Olemme hankkeessamme antaneet tällaisille Klaus Ristola -kertomuksille nimen ”viraali *eksempulum*”, koska ne muistuttavat valitusaikaa edeltäneestä eksemplaaristen tarinoiden valtakaudesta. Tämä oli ennen journalismin ja romaanin tehtävänjakoa, ennen fakta-fiktioerontekoa sellaisena kuin sen tunneimme. Nykymedian tarinankerronta tuntuu palaavan keskiaikaisiin moraliitteihin ja pyhimyslegendoihin. Kuten Jeesuksen opettavaisissa tarinoissa, ”totuus” piilee yhteisesti jaetussa moraalissa opissa eikä todenviittaavuudessa. Ei Jeesukseen aloittanut tarinoita: ”Tämä sattui yhdelle kaverilleni Nasaretissa”. Ne, jotka kyselivät silminnäköitä ja todisteita, eivät tajunneet olennaista.

Mallilukijat hyvinvointivaltiossa

MM: Toukokuussa 2015 lääkäri Tommi Koivu kirjoitti *Ilkka*-lehden kolumnissa kehitysvammaisesta Jonista, joka pakkasi työkseen ostoksia supermarketissa ja keksi aloittaa positiivisuuskampanjan ujuttamalla kannustavia mietelauseita asiakkaiden ostoskassoihin. Kolumni lähti tietenkin liikituksen kyynelten siivittämään lentoon somessa. Äkkiä googlaajat kuitenkin käretyivät Koivun: sama tarina – ”Johnny the Grocery Bagger” – löytyi jo kaiken maailman amerikkalaisilta konsultti-, hyvinvointi- ja hengellisiltä sivuilta. Juttu oli siis liikuttavuudesta huolimatta alkuperältään täysin hämärä. Kriittikin pelästyttyään Koivu kirjoitti jälkikirjoituksen, jossa sanotaan muun muassa näin:

”Emme voi tietenkään olla täysin varmoja, onko Jonin tarina totta, mutta ainakin minun lapsellinen sydämeni, joka uskoo rakkauteen, unelmiin ja onnellisiin loppuihin, haluaa uskoa että se on totta.”³

Muun muassa *Iltalehti* levitti ilosanomaa eteenpäin ja kertoi Koivun kolumnin olevan ”hyvää vauhtia noussemassa *Ilkan* vuoden luetuimmaksi jutuksi”. Milloin positiivisesta psykologiasta ja motivaatiotarinoista tuli sanomalehtien keskeistä sisältöä? Jonin tarina on paraatiesimerkki nykyjournalismin *self-help*iytymisestä ja kolumnisaatiosta: paras tarina on samaan aikaan opettavainen – jopa motivoiva – ja omakohtainen. Jakamisen

arvoista ei ole vain yksittäisen kolumnistin kokemus jostakin ilmiöstä, vaan *kolumnistin kokemus toisen kokemuksesta*. Hyvän elämän aakkosia eivät opeta meille nykyään filosofit eivätkä kirkonmiehet vaan journalistien ja kolumnistien tuttavapiiri, lähteenä ”erään ystäväni lapsen päiväkotikokemukset”.

HN: Kun minä ja Anu Silfverberg paljastimme someilmiö Enkeli-Elisan fiktioksi vuonna 2012, osa lukijoista reagoi kuten *Ilkkaan* kirjoittanut lääkäri: että tarina oli jotain enemmän kuin totta tai valetta, että se oli jollain korkeammalla tasolla hyödyllinen. Se oli myös muutaman toimittajan puolustus sille, että he olivat toistaneet tarinaa totena omissa jutuissaan.

Kertomuskriittiset luennat luovat kuitenkin sellaista näköharhaa, että tässä olisi tapahtunut jokin järkyttävä notkahdus ja että menneisyydessä olisi vallinnut osoitteleville tarinoille immuunin journalismin kultakausi. Toimittajia on aina houkutelut mahdollisuus luoda fiktionkaltaisia ehyitä kaaria ja selkeitä opetuksia. Yleisön puijaaminen on tietenkin epäreilua vallankäyttöä, vaikka tarkoitus olisi hyvä.

Mutta ”Jonin” tarinan positiivisuus ja tällainen arjessa kamppailevan yksilön voimaannuttaminen vaikuttavat kieltämättä uudelta piirteeltä. Ei sitä missään opeteta, mutta muutos on osunut hetkeen, jolloin toimituksissa on ryhdytty ajattelemaan yleisön jäseniä yksilöinä aivan eri tavalla kuin ennen. Alalla on siirrytty puhumaan ”mallilukijasta” siinä missä ennen puhuttiin yleisöstä tai kohdeyleisöstä: toimittaja suuntaa juttunsa yksilölle, ei esimerkiksi koko kansalle tai vaikka Lapin työväestölle. Mitä yksilöiden ajatellaan kaipaavan? Ilmeisesti lohtua, ajoittaista tuotumusta, elämäntaitoja ja tarinoita, joiden avulla he voivat ajatella itseään. Ja ne tarinat ovat aika turvallisuushakuisia ja keskiluokkaisia.

MM: Mallilukija? Narratologiassa puhutaan implisiittisestä lukijasta. Sillä tarkoitetaan tekijän ”ihanneyleisöä”, joka tajuaa ja jakaa kaikki tekijän merkitykset. Mutta miksi tämä mallilukija on tosiaan niin keskiluokkainen ja sovinnainen?

HN: Journalistisessa käytössä se on vähän eri käsite, sellainen tavoiteltavan demografian ruumiillistuma: autoileva keskipomo kehyskunnasta tai tiedostaen shoppaileva nuori nainen. Omana opiskeluaikanani tällaiset karikatyyrit liitettiin mainosmaailmaan ja kuuluivat siksi kartettavien ajattelutapojen joukkoon. Sittemmin ne ovat vahvasti lyöneet läpi journalismissa.

Mallilukijat rakennetaan sen perusteella, mitä eri demografioista jo tiedetään. Laatija ei tahallaan tee niitä kliseisiksi tai konservatiivisiksi, mutta ajattelutapojen muutokset tapaavat näkyä niissä vasta jälkijättöisesti, mikä taas tuottaa varovaista ja vanhoillista journalismia. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen käsitteleminen ei näennäisesti kannata, jos aiemman tiedon perusteella oletetaan, että jopa tiedostava nuori aikuinen, mallilukijarepertuaarin vakiohahmo, vain ahdistuu ilmastouutisista. Aihe todetaan mahdottomaksi siksi, että se on aina ollut mahdoton.

MM: Eli journalistisessa mallilukijassakin on aina jotain normittavaa! Vai onko nimenomaan tarinallisen

”Kela ei voi kertoa liikuttavaa tarina siitä, miten hakemukset pyritään käsittelemään aina määräajassa.”

journalismin mallilukija normittava? Tässä onkin yksi tarinallistumisbuumin isoja ongelmia. Kertomus on valikoivaa maailman esittämistä kokevan yksilön näkökulmasta, ja siksi se tuo mukanaan aina etiikan. Mitä valikoituu kerrottavaksi ja kenen kokemuksesta käsin? Somen tarinalogiikka on tehnyt kertomuksen etiikasta yksioikoista moralismia, koska se suosii vanhoja kristillisiä legendoja. Monitulkintaisen ja ratkeamattomia kysymyksiä ilmaan jättävän tarinan jakaminen on sosiaalinen riski. Siksi mallilukijakin on pahimmillaan taantumuksellinen tekele, eksemplaarinen *everyman* matkalla joko kadotukseen tai pelastukseen – mutta toisin kuin keskiajalla, nyt ei oikein ole käsitystä siitä, mitä ne kadotus ja pelastus ovat.

HN: Mitä mustavalkoisempi ja moralistisempi tarina, sen suurempia valintoja kertoja on joutunut tekemään: mitä mahtuu mukaan, mikä karsitaan pois, kenen kokemus on kertomisen arvoinen. Mallilukija on pahimmillaan journalistinen kikka, jolla kirjoittaja pesee käntensä vastuusta. ”En minä tee näitä valintoja omine arvoineni, vaan arvoista vastaa kysyntä, tämä fiktiivinen lukija. Tosin olen itse keksinyt hänet.”

MM: Ja tämä kaikki on vielä paketoitu viktoriaaniseen hyvän tekijyyseetokseen! Kun halutaan kertoa ihmisenkokoisia tarinoita, siinä eivät jää ainoastaan ilmasto- ja ympäristöaiheet paitsioon vaan koko hyvinvointivaltio kasvottomine liikelaitoksineen.

Hankkeellemme tulee paljon ilmiantoja näistä ”Kela tai TE-keskus pilasi elämäni” -jutuista. Ne ovat oikein kerrottavan kertomuksen arkkityyppejä: kertomuksen luonnollinen kulkusuuntahan on marginaalista keskiöön, yksilöstä yleiseen. Nykyisten yksilötarinoiden ideologisena taustana ovat 60–70-lukujen *voicing*-ihmisoikeus-

liikkeet eli ”ääneen päästäminen”. Nykyään kuka tahansa voi ottaa tämän pienen ihmisen aseman, tarinamallit sallivat sen. Mutta Kela ei voi kertoa liikuttavaa tarina siitä, miten hakemukset pyritään käsittelemään aina määräajassa. Jaettavissa tarinoissa sankareita ovat ”arjen enkelit”, jotka sattuvat paikalle, kun ”kukaan muu ei auttanut”. Nykyajan suosituissa tarinoissa systeemi pettää ja yksilö pelastaa, sanoi meille myös toimittaja Anu Silfverberg Journalistiliiton opiskelijaseminaarin paneelikeskustelussa.

HN: Toisaalta teitä sitoo suomalainen konteksti: saatte ilmiantoja noista jutuista, koska Suomessa tehdään niitä. En usko, että tarinoiden kertominen hyvinvointivaltiosta olisi kohtuuttoman vaikeaa tai että tarinamuoto ohjaisi ihmisiä vastaansanomattomasti ”Kela pilasi elämäni”- tai ”ansaitseva köyhä” -tarinan suuntaan. On laiskaa fatalismia ehdottaa, että aika suuret ideologiset valinnat olisivat vain seuraus tarinabuumista.

Esimerkiksi ruotsalainen fiktio on täynnä rakkauskirjeitä sosiaalidemokratian taipaleelle ja yhteiskunnan tasa-arvoistumiselle. Ruotsalaisissa dekkareissa hyvinvointivaltio on aina uhattuna, ja megasuositut perhekronikat kertovat yhteiskunnan sodanjälkeisestä kehityksestä ja tasa-arvosta. Ihanissa *Aika on meidän* -tv-sarjassa (2017–) ja *Mies, joka rakasti järjestystä* -elokuvassa (2015) systeemitasoa on selvästi ajateltu ennen säntäämistä yksilötasolle ”karpoilemaan”. Norjalaisessa *Skamissa* (2015–2017) taas on vahvana juonteena usko julkiseen terveydenhuoltoon ja oikeuslaitokseen ja pelko siitä, mitä voi tapahtua, jos se usko horjuu.

Samalla Ruotsissa puhe uutismedian pelastamisesta on linkittynyt vaatimukseen, että etenkin veronmaksajien rahoilla tuettavan journalismin on kyettävä näyt-

tämään yleisölle, mitä demokratia, hyvinvointivaltio ja monikulttuurinen yhteiskunta ovat. Näihin vaatimuksiin liitetään konkreettisia tukiehtoja. Suomessa suunta on päinvastainen, ja Ylen tehtävänannosta on juuri poistettu maininta monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistämisestä.

Taitolaji vai resurssikysymys?

MM: Jotkut valveutuneet journalistit pommittavat meitä kritiikillä ja kysymyksillä: Eikö enää saa edes kertoa tarinoita? Millaisia tarinoiden sitten pitäisi olla? Ovatko journalistit pelästyneet somenarratologeja, vai ajatellaanko, että koska emme todellisuudessa tunne ammattia ja sen reunaehtoja, meidän humanistien on turha huu-della? Samalla ymmärrän, miksi pelkkä kritiikki ei riitä. Humanistiselle ja narratologiselle tutkimusprojektille poikkeuksellisesti olemme normatiivisia: tietyt kertomusmuodot, erityisesti viraali *eksempulum*, ovat tietyissä käytöhteyksissä harhaanjohtavia tai vähintäänkin arvaamatomia seurauksiltaan. Lisäksi peräänkuulutamme kertomusta taitolajina. Meillä on velvollisuus sanoa jotain rakentavaa siitä, miten tarinan kertomisen tapoja voisi viedä parempaan suuntaan.

HN: Vastakysymykset ovat hyviä! Totta kai kaltaisten jalkautuvien narratologioiden pitää puhua myös onnistuneista kertomuksista. Toimittajat ovat aika herkkänahkaisia. Myös oman alan sisältä esitetty kritiikki aiheuttaa helposti pahaa verta. Puheenne ”taidosta” osuu varmaan joskus arkaan paikkaan. Onnistuneiden narratiivisten juttujen takana ei ole vain taitoa vaan myös todella paljon työaikaa. Taidon ja lahjakkuuden ylistäminen on provosoivaa, kun hyvien ja paneutuvien juttujen teko on myös resurssikysymys.

MM: Esimerkiksi narratiivisen journalismin tradition ja taidon sanansaattaja Anu Nousiainen kritisoi Facebook-kommenteissaan meitä siitä, että heitämme journalismin tarinallisuuden ja erityisesti narratiivisen journalismin kunniaakkaan lajityypin samaan ”kertomuksen vaarojen” koriin somepäivitysten ja mainonnan kanssa. On totta, että välillä olemme valitelleet ”narratiivisesta journalismista” löysästi samalla, kun olemme analysoineet jotain Ylen paikallistoimituksessa huolimattomasti kyhättyä juttua pienestä ihmisestä. Kritiikki pitää ulottaa kuitenkin myös kunnianhimoiseen, amerikkalaisten oppien mukaan tehtyyn kaunokirjalliseen journalismiin – koska se näyttää nyt olevan kaikkien ihannelle *Long Play* onkin ollut siinä kotimainen edelläkävijä, jopa kouluttaja.

HN: Pahin väkisin väännetty narratiivisuus haastattelumiljööklišeineen on alkanut vähentyä suomalaisessa journalismissa. Uudet opiskelijatkin ovat tarkkoja siitä, että ei kai heille opeteta sellaista ”kahvikupinarratiivista” journalismia. Kertomuksen vaaroilla hankkeena on luullakseni ollut vaikutusta siihen.

*Long Play*ssa juttuprosessi on hidas ja teemme älytömän paljon taustatyötä suhteessa siihen, mitä val-

miiseen juttuun päätyy. Se mahdollistaa sellaisten tarinoiden kertomisen, joihin sisältyy esimerkiksi ristiriitaisuutta, sekavuutta ja ambivalentteja hahmoja outoine motiiveineen. Sellainen on aina todellisuudelle uskollisempaa kuin jokin tuhannen merkin mittainen mustavalkoinen moraalitarina.

*Long Play*n liiketoiminta on rakennettu tietoisesti niin, että pieni palomuuuri estää meitä tietämästä liian tarkkaan, mikä myy. Palomuuuri syntyi alkutaipaleellamme, kun lakkasimme markkinoimasta yksittäisiä juttuja ja keskityimme myymään tilauksia, missä oli taloudellistakin järkeä. On helpompi valita aiheet puhtaasti journalistisin perustein silloin, kun emme voi antaa irtojuttumyynnistä kertyvän datan ohjata aihevalintoja edes alitajuisesti.

En usko, että tarinamuoto sinänsä sisältäisi kaikki ne huonot ominaisuudet, joita siihen välillä liitetään: että se olisi aina yltiöindividualistinen tai mustavalkoinen, tai hakeutuisi kohti pienimmän yhteisen nimittäjän samanmielisyyttä. Voisiko olla, että moralististen yksilötarinoiden lisääntyminen ja samanmielisyyden ja ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvien monimutkaisten tarinoiden puute ovat kaikki seurauksia tietynlaisesta lyhytjännitteisestä miellyttämiskulttuurista? Somekanavat perustuvat välittömän palautteen koukuttavuuteen, aivan kuten myös päivittäismedioiden toimitusten analytiikkamonitorit ylläpitävät alati päivittyvää tietoisuutta julkaistun sisällön suosiosta tai epäsuosiosta. Se ohjaa sisältöä muun muassa viraalin *eksempulum*in suuntaan, eli juuri sellaiseksi, mitä Kertomuksen vaarat kritisoi. Mutta viraali *eksempulum* ei ole ainoa mahdollinen tarinamuoto, se on tarinaksi ihan pikaruokaa.

Meistä on tullut hyvän narratiivisen journalismin evankelista: kun Kertomuksen vaarat keskittyy osoittamaan tarinajournalismin puutteita, meiltä toivotaan opetusta siitä, miten tarinoita voi käyttää onnistuneesti eli niin, ettei joudu käretytyksi teidän sivuillanne.

Saman aseman vuoksi olemme tavallaan norsunluutornissa. Jos minä nillitän somessa jostain ongelmallisesta uutisjutusta, jonka iltapäivälehdessä deskivuorolainen on tehnyt tunnissa, hän aivan ymmärrettävästi kokee asetelman epäreiluksi, koska minä en ole enää moneen vuoteen tehnyt sentyyppistä uutisvirtaa. Siksi on parempi, että kritiikki tulee alan ulkopuolelta, teidän kaltaiseltanne toimijalta.

Viitteet

- 1 Klaus Ristola seisoi kahden metrin päässä veitsimiehestä ja tämän uhrista – ”Kuvottavinta oli, että nuori nainen otti selfien ruumiin kanssa”. *Yle uutiset* 27.8.2017. Verkossa: yle.fi/uutiset/3-9799519
- 2 Millainen ohikulkija ottaa selfeitä ruumiin kanssa? – Kriisipsykologi: ”Ei sellainen ihminen alkuunkaan terve ole”. *Uusimaa* 28.8.2017. Verkossa: uusimaa.fi/artikkeli/554028-millainen-ohikulkija-ottaa-selfeita-ruumiin-kanssa-kriisipsykologi-ei-sellainen
- 3 Tommi Koivu, Suoraan silmiin. *Ilkka* 17.5.2015. Verkossa: ilkka.fi/mielipide/kolumnit/suoraan-silmiin-1.1834913